

*викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту
психолого-педагогічного факультету
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» Харківської обласної ради
(Харків, Україна) ilinahelen@ukr.net*

ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ В КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті іде мова про концепції гендерного підходу в освіті, а саме в новій українській школі. У школі відбувається багато подій, які крок за кроком наближають нас і наше учнівство до освіти без гендерних стереотипів і дискримінацій. У сучасній педагогічній роботі відбувається пошук альтернативних методик, що забезпечували б адекватне привласнення гендерної культури особистості. Спираючись на концепцію програми «Нова українська школа» варто наголосити на необхідності вчителя спонукати учнів засвоювати матеріал шляхом застосування якомога наближених до реальних умов життя методів та форм роботи.

Ключові слова: *нова українська школа, гендерне виховання, гендерна культура, гендерна рівність.*

Elena Iliina

*a teacher of department of pedagogics, psychology and management
of psychology- pedagogical faculty
of Communal establishment is the "Kharkiv humanitarian-pedagogical
academy" of the Kharkiv regional soviet
(Kharkiv, Ukraine) ilinahelen@ukr.net*

GENDER EDUCATION IS IN CONCEPTION OF NEW UKRAINIAN SCHOOL

To the article speech goes about conceptions of gender approach in education, namely at new Ukrainian school. Gender researches became inalienable part of pedagogical science, and the gender range of problems becomes separated from in different industries of life. At school there are many events that step by step approach us and our apprenticeship to education without gender stereotypes and discrimination. On the modern stage of development of education forming of gender culture of personality becomes urgent as inalienable part of gender socialization of schoolchildren. In the same time of introduction of principles of gender equality in all spheres of life of Ukrainian society envisages the objective estimation of the existent state of businesses and development of strategy, that would take into account the features of economic, social and spiritual development of both the state on the whole and separate regions and separate task forces. In modern pedagogical work there is a search of alternative methodologies that would provide the adequate appropriation of gender culture of

personality. Mastering of gender culture is the difficult process of cooperation of social surroundings, families that in its own way influence on an individual, depending on his age, education, ethnic tradition and ordinariness. The problem of realization of gender approach in the educational-educator process of school can be decided in the context of the humanistic personality oriented education, in particular as a result of realization of the specially organized process of forming of gender culture of junior schoolchildren. During realization of gender approach in the educational-educator process of initial school it is necessary to take into account the age-old and psychology physiology features of modern children, their mutual relations; tendencies to the personality-oriented studies at initial school in relation to realization of gender approach in education.

Key words: *new Ukrainian school, gender education, gender culture, gender equality.*

Постановка проблеми. Одним із ключових напрямків забезпечення демократичного поступу України на принципах євроінтеграційних цінностей є впровадження гендерної рівності в усі сфери суспільного життя, оскільки Україна як європейська держава ставить своїм завданням не лише забезпечення успішних соціально-політичних та соціально-економічних реформ, але й досягнення нової якості життя, гармонізації суспільних відносин.

Великі соціальні зміни впливають на школу, вчителя і ставлять перед ними завдання нового змісту. Учитель НУШ повинен створити оптимальні умови для розвитку і навчання особистості [5].

Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки. Головна мета – створити школу, у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, а й вміння застосовувати їх у житті. Це школа, до якої приємно ходити учням. Тут прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. Водночас батькам теж подобається відвідувати цю школу, адже тут панують співпраця та взаєморозуміння [7].

У ХХІ столітті бути успішним означає вдосконалювати навички роботи з людьми, такі як комунікація і співпраця. Ці навички комп'ютер повністю

відтворити не може, отже, виходить, що вчителі в майбутньому мають бути експертами в сприянні соціальної складовій навчального процесу.

Міністерство освіти і науки України розробило Стратегію наскрізного впровадження гендерного компоненту в освіту «Освіта: гендерний вимір 2020». Цей документ уже пройшов громадське обговорення, необхідні погодження і після доопрацювання, протягом найближчого місяця, буде внесений для затвердження Урядом.

Аналіз досліджень. Останнім часом гендерні дослідження стали невід'ємною частиною педагогічної науки, а гендерна проблематика відокремлюється в різних галузях педагогіки.

Важливий внесок у розробку концепції гендерного підходу в педагогічній освіті зробили: О. Вороніна (проблеми розробки теорії та методології гендерних досліджень, визначення їх місця в системі підготовки студентів), Л. Штильова (розробка методичних програм для вчителів з питань упровадження гендерної освіти та виховання в середній школі), І.С. Кльоцина (шляхи гендерної соціалізації особистості з урахуванням вікових особливостей, розробка практикуму з гендерної проблематики для студентів з метою гендерних стереотипів). Гендерний підхід при підготовці майбутніх учителів, урахований у роботах С. Матюшкової, Н. Гендерник, Л. Шолохової, М. Поливянної, О. Шнирової.

Проблемі інтеграції гендерного підходу в шкільну освіту, впровадженню гендерного виховання та освіти присвячені дослідження С. Вихор, Т. Голованової, Л. Кобелянської, О. Марущенка, Н. Павлущенко, О. Суислової, О. Сухомлинської, А. Шевченко, Л. Яценко,

Мета статті полягає у висвітленні ролі гендерного виховання у концепції нової української школи.

Виклад основного матеріалу. У нашій школі відбувається багато подій, які крок за кроком наближають нас і наше учнівство до освіти без гендерних стереотипів і дискримінацій. НУШ має відігравати важливу роль, допомагаючи молодим людям стати поінформованими, активними,

самостійними і творчими особистостями, здатними адаптуватися до стрімких змін у світі.

Як зазначають О. Цокур та І. Іванова [4, 6–13], гендерне виховання – це цілеспрямований, організований і керований процес формування соціокультурних механізмів конструювання чоловічих і жіночих ролей, поведінки, діяльності та психологічних характеристик особистості, запропонованих суспільством залежно від їх біологічної статі.

Натомість, гендерна культура передбачає гармонізацію взаємин чоловіків і жінок у суспільстві, відображає прагнення суспільства до вирівнювання їх статусів [3, 6].

Гендерне виховання особистості здійснюється під впливом родини, освіти, засобів масової інформації, релігії, мистецтва, мови, правової та державної політики. Застосування гендерного підходу у формуванні гармонійно розвиненої особистості пропонує новий спосіб пізнання дійсності, в якому відсутня нерівність та ієрархія «чоловічого» й «жіночого» [2, 174].

Традиційно гендерне виховання розглядають як *«процес, спрямований на формування якостей, рис, властивостей, що визначають необхідне суспільству ставлення людини до представників іншої статі»* [2, 174].

На сучасному етапі розвитку освіти стає нагальним формування гендерної культури особистості як невід'ємної частини гендерної соціалізації школярів. Реалізація цього завдання потребує великих зусиль, оскільки школа та вчителі залишаються глобальними носіями традиційних патріархальних уявлень про роль і місце чоловіків і жінок у суспільстві. Школа через підручники, педагогічне спілкування та традиційну систему виховання відтворює та породжує гендерні стереотипи, що не відповідають об'єктивним реаліям світу і стають перешкодою для ефективного розвитку суспільства. Упровадження гендерних підходів у процес підготовки майбутніх учителів - основа для вдосконалення їхнього професіоналізму та всебічного особистісного розвитку як активних суб'єктів соціального життя.

Аби освітній процес був ефективним і для дівчат, і для хлопців, його слід вибудовувати відповідно до психофізіологічних особливостей дітей обох статей. Зокрема, хлопчики і дівчатка по-різному реагують на ті самі стимули, потребують різного часу на входження в завдання, мають значні відмінності в розвитку емоційної сфери, тому по-різному реагують на оцінку дорослих [1. 57].

Основним принципом такого виховання є уникнення будь-яких проявів упередженості та дискримінації вимог до навчання і поведінки хлопчиків і дівчаток, освоєння майбутніх професійних, сімейних та громадянських ролей на підставі належності до певної статі [1, 56–68].

На думку науковців, гендерна рівність є наступною сходинкою соціально-статевих відносин після патріархальної системи. Гендерна рівність як принцип полягає в тому, щоб вивчити і усунути всі соціальні бар'єри, що заважають людині проявитися як особистості, а також створити рівні соціальні можливості для реалізації особистості жінок і чоловіків в усіх сферах життєдіяльності залежно від особистого вибору людини.

Сьогодні говорити про гендерну рівність, про розширення прав та можливостей для жінок та дівчаток — це тренд, який у принципі декларується не тільки на словах. Скасування наказу про заборону більше, ніж 450 професій для жінок — вагомий аргумент, як і те, що нова українська школа спрямована на гендерно-нейтральний підхід в освіті.

У той самий час упровадження принципів гендерної рівності в усі сфери життя українського суспільства передбачає об'єктивну оцінку існуючого стану справ і розроблення стратегії, яка враховувала б особливості економічного, соціального та духовного розвитку як держави у цілому, так і окремих регіонів та окремих соціальних груп.

Рівноправність у виховному процесі передбачає:

- однакові педагогічні вимоги, тон і зміст звертання до хлопчиків і дівчаток;
- статево нейтральні вимоги до дотримання правил поведінки, уникнення нав'язування стереотипів;

- орієнтацію на індивідуальний розвиток дитини, її здібності, уподобання, можливості оволодіння універсальними вміннями та навичками незалежно від статі;
- заохочення дітей до спільних занять, ігор, інших видів діяльності;
- уникнення орієнтації на стать у спілкуванні;
- однаковий доступ та заохочення дітей до користування різними іграшками, спортивним інвентарем, приладдям;
- уникнення статево типізованих моделей поведінки [1. 56-68].

Потопаючи у різного роду інструкціях, методичних рекомендаціях, інших розпорядчих і дорадчих документах, адміністрація навчального закладу щоденно вивчає, аналізує, моніторить і робить ще багато чого задля вдосконалення навчально-виховного процесу, матеріально-технічної бази, реалізації основних засад державної політики в галузі освіти.

Уже не стає незвичними такі слова як “гендер” і “анти дискримінаційна експертиза підручників”. Але при цьому більшість людей не розуміє значення цих слів.

Минулого року Всесвітній економічний форум була презентував доповідь, яка свідчить, що для того, аби повністю подолати гендерну дискримінацію, нашій планеті знадобиться ще щонайменше 100 років.

Як зазначив заступник міністра освіти і науки України Роман Гребя, нині всі документи реформи «Нова українська школа» проходять антидискримінаційну експертизу та коригуються з урахуванням гендерного компоненту [8].

Під час здійснення антидискримінаційної експертизи підручників під поняттям «гендер» експертам пропонується розуміти *«самостійну, не зумовлену біологічною статтю, конструйовану культурою та суспільством характеристику людини»*, що охоплює за своїм змістом не лише жінок і чоловіків, а також ще кілька десятків гендерних різновидів. Ця термінологія не відповідає законодавству України, оскільки суттєво відрізняється від

поняття «гендерна рівність», яка визначається законом як рівність прав виключно жінок і чоловіків.

Рада Церков наголошує, що українське суспільство не може миритися з тим, що результатом антидискримінаційної експертизи стане знецінення повноцінної сім'ї, батьківства і материнства, коли замість слова «батьки» у підручниках рекомендують використовувати слово «рідні». За такою логікою, у подальшому з підручників може зникнути будь-яка згадка про сім'ю та батьків, зважаючи на те, що дійсно не всі діти в Україні виховуються в сім'ї та не всі діти мають батьків, бо є сиротами.

У сучасній педагогічній роботі відбувається пошук альтернативних методик, що забезпечували б адекватне привласнення гендерної культури особистості. Значна увага при цьому приділяється змінам у суспільстві та моделям маскулінності і фемінінності, яким властиво змінюватися.

ГО «Студена» разом зі студією онлайн-освіти EdEra створила курс «Недискримінаційний підхід у навчанні». Цей проект створений у рамках Нової Української Школи, і спрямований на протидію на дискримінацію в освітньому середовищі. Серед головних питань курсу є: «Гендер і нерівність у суспільстві», «Гендерні відносини і розподіл влади», «Гендерна соціалізація».

Подолання гендерної дискримінації в навчальних закладах — один із багатьох напрямів платформи EdCamp. Цей всесвітньовідомий проект для вчительок і вчителів працює задля покращення української школи та розбудови спільноти відповідального вчительства. Оргкомітет EdCamp приділяє увагу гендерному компонентові. Ця робота допомагає викорінювати гендерні стереотипи у шкільному середовищі і є першим кроком до того, щоб усунути гендерну нерівність із так званих прихованих навчальних планів.

Гендерний інформаційно-аналітичний центр “Крона” розробив педагогічний альманах з питань гендеру. В альманасі зібрані есеї, в яких педагоги діляться своїм досвідом розпізнавання та подолання стереотипів та дискримінації. Книжка має бути корисною тим, хто працює в шкільній,

дошкільній та вищій освіті, студентам-педагогам, а також батькам та всім, хто цікавиться проблемами сучасної освіти й виховання. У виданні об'єднано педагогічні есеї, у яких в легкій формі описано реальний викладацький і управлінський досвід розпізнавання й подолання гендерних стереотипів та дискримінації. У власних розповідях реальні педагоги відверто діляться історіями поведінки в тих чи інших «гендерних ситуаціях», що виникають неминуче всюди, де здійснюється освіта [6].

Саме тому особливого значення набуває повсякденна робота щодо поширення гендерних знань, упровадження в життя принципів гендерної рівності та формування нових стандартів і традицій поведінки, які б закріплювали ці принципи на рівні прийнятних і звичних кроків, незалежно від того, в якій сфері ця поведінка проявляється – в економіці, політиці, в інформаційному просторі, у педагогічному процесі чи у повсякденному спілкуванні, у сімейному житті, побуті.

Освоєння гендерної культури є складним процесом взаємодії соціального оточення, сім'ї, які по-своєму впливають на індивіда, залежно від його віку, освіти, етнотрадицій та звичаєвості. Сім'я і суспільство завдяки соціалізації перетворюють індивіда як біологічну істоту на істоту суспільну. Тому важливою умовою формування гендерної культури студентської молоді є певна установка батькам на цілеспрямоване гендерне виховання своєї дитини, усвідомлення високої відповідальності за підготовку юнака чи дівчини. Зазначений процес можливий за рахунок використання батьками сучасного педагогічного досвіду, підтримки співробітництва з навчальним закладом, викладачами, прослуховування спеціальних лекцій, читання літератури [4, 5 – 12].

Спираючись на концепцію програми «Нова українська школа» варто наголосити на необхідності вчителя спонукати учнів засвоювати матеріал шляхом застосування якомога наближених до реальних умов життя методів та форм роботи. В тому числі це можна поєднувати із гендерним компонентом.

Висновки. Таким чином, теоретичний аналіз сутності й особливостей гендерної культури та виховання, а також процесу її формування дозволяє зробити нам висновки узагальнюючого характеру. Проблема реалізації гендерного підходу в освітній процес новітньої української школи може бути вирішена в контексті гуманістичної особистісно орієнтованої освіти, зокрема в результаті реалізації спеціально організованого процесу формування гендерної культури молодших школярів. При реалізації гендерного підходу в освітній процес новітньої української школи необхідно враховувати вікові та психофізіологічні особливості сучасних дітей, їх взаємовідносини; тенденції до особистісно-орієнтованого навчання у початковій школі щодо реалізації гендерного підходу в освіту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Говорун Т. Гендерна ідеологія у навчально-виховному процесі / Т. Говорун, О. Кікінежді // *Освіта і управління*. – 2003. – № 4, Т. 6. – С. 56–68, 57
2. Кравець В. Гендерна педагогіка: Навчальний посібник /Кравець В. – Т.: Джюра, 2003. – 416 с., 174
3. Макаев В.В. Поликультурное образование – актуальная проблема современной школы / В.В. Макаев, З.А. Малькова, Л.Л. Супрунова // *Педагогика*. – 1999. – № 4. – С. 6. , с. 399
4. Цокур О., Іванова І. Гендерне виховання – нагальна потреба сучасної освітньої системи / О. Цокур, І. Іванова // *Директор школи. Україна*. – 2006. – №6. – С. 6–13.
5. osvita.kr-admin.gov.ua/.../2248-p-iat-video-pro-novu-ukrainsku-shkolu
6. <https://genderindetail.org.ua/.../genderniy-informatsiyno-analitichniy-tsentr-krona-rozpochav-robotu-nad-novim-vipuskom-gender...>
7. <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
8. https://zik.ua/news/2017/03/23/mon_provodyt_antydiskryminatsiynu_ekspertyzu_shkilnyh_pi_druchnykiv_1066333

REFERENCES

1. Govorun T. (2003) *Genderna ideologiya u navchal'no-vihovnomu procesi*. [Gender ideology is in an educational-educator process]. *Osvita i upravlinnya*. no 4 (6), pp. 56–68, pp. 57 [in Ukrainian].
2. Kravec' V. (2003) *Genderna pedagogika: Navchal'nij posibnik*. [Gender pedagogics: train aid]. Ternopil: Dzhura. 416 p., pp.174 [in Ukrainian].
3. Makaev V.V. (1999) *Polikul'turnoe obrazovanie – aktual'naya problema sovremennoj shkoly*. [Multicultural education is an issue of the day of modern school]. *Pedagogika*. no 4, 399p., pp. 6 [in Russian].
4. Cokur O., Ivanova I. (2006) *Genderne vihovannya – nagal'na potreba suchasnoi osvitynoyi sistemi*. [Gender education is an urgent necessity of the modern educational system]. *Direktor shkoli. Ukraïna*. no 6, pp. 6–13 [in Ukrainian].

5. osvita.kr-admin.gov.ua/.../2248-p-iat-video-pro-novu-ukrainsku-shkolu
6. <https://genderindetail.org.ua/.../genderniy-informatsiyno-analitichniy-tsentro-rozpochav-robotu-nad-novim-vipuskom-gender...> krona-
7. <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
8. https://zik.ua/news/2017/03/23/mon_provodyt_antydiskryminatsiynu_ekspertyzu_shkilnyh_pi_druchnykiv_1066333